Árvai Tünde

Karrierlehetőségek a Garaiak szolgálatában

Abstract: Career Opportunities in the Service of the Garais. The study examines the familiaris network of the palatine branch of the Garai family of the Dorozsma kindred, with particular attention to its composition, recruitment, and mechanisms of operation. Since the available charter evidence, more than 250 individuals connected to the family can be identified, serving in various administrative and manorial capacities. The analysis shows that the formation and functioning of the familiaris network were shaped by a combination of territorial ties, personal connections, and previous experience in service. Vice-counts and castellans were typically recruited from the lesser nobility of the given region, whereas expertise and administrative practice played a more prominent role in the palatine court. The study emphasises that familiaris relationships were not static, since the mobility of those in service was influenced both by career opportunities and by changes in the political environment. The crises of the mid-fifteenth century, especially the civil war of the 1440s and the family's loss of political position, brought about a significant reorganisation within the familia. The example of the Garais clearly demonstrates that late medieval baronial power rested on a flexible and continuously reproduced network of service.

Keywords: Garai family; baronial power; prosopography; palatine court; familiaris network

Tanulmányom célkitűzése annak bemutatása, hogy a Dorozsma nembeli Garai család nádori ágának tagjai[1] az egyes tisztségek betöltésekor milyen munkatársakra támaszkodhattak, és kikre bízhatták magánuradalmaik irányítását. Jelen munka az érintettek feltételezhető származási hátterének, korábbi szolgálati tapasztalatainak, valamint karrierútjuk főbb állomásainak és ívének vizsgálatára vállalkozik, egyúttal kísérletet tesz e személyek tipologizálására. Elemzi továbbá a familiárisi utánpótlás forrásait, a szolgálat öröklődésének mértékét, valamint az egyes tisztségek párhuzamos betöltésének gyakorlatát. Végül arra is kitér, hogy a Garai család válságaiból és fiági kihalásából mely bárói famíliák „profitáltak" leginkább. A felvetett kérdések nem példa nélküliek,[2]

[1] Engel 2001: Dorozsma nem 4. tábla: Garai (nádori ág).

[2] A familiaritás összetett rendszerének általános jellemzőiről értekezett Szekfű Gyula, Bónis György és Fügedi Erik. Több esettanulmány született egy-egy bárói család famíliájának összetételéről. Kubinyi András az Újlakiak kaposújvári uradalmának példáján mutatta be, miként gyarapították a szolgálattevők birtokai a bárói család territoriális hatalmát, valamint ismertette a Szapolyaiak servitorait. Kálniczky László a Hunyadiak korának várnagyait, várkapitányait lajstromozta, Bessenyei József pedig Török

ugyanakkor a rendelkezésre álló kútfők lehetővé teszik, hogy a korábbi feldolgozások eredményeit kiegészítsék, árnyalják vagy éppen illusztrálják. Fő tézisem, hogy a Garai család nádori ágának hatalomgyakorlása egy kiterjedt és rugalmas familiárisi hálózatra épült, amelynek működését egyszerre jellemezte a helyi köznemességre való támaszkodás, a tapasztalt szolgálattevők tudatos kiválasztása, valamint a politikai és dinasztikus változásokhoz való gyors alkalmazkodás.

A Garai család nádori ágának politikai szerepvállalását a magas tisztségek tartós birtoklása és azok generációkon átívelő koncentrációja jellemezte, amely szükségszerűen kiterjedt és jól szervezett familiárisi háttérre támaszkodott. Forrásaink szerint a család felnőttkort megért férfi tagjai közül mindössze hárman nem kaptak tisztséget életük során. Nem tudjuk, hogy az ágalapító András (†1340. május 10. e.) miért maradt távol az effajta szerepvállalástól, legifjabb Miklós (†1436. június 8. e.) feltehetően természete, sértettsége vagy alkalmatlansága okán nem lépett apja nyomdokaiba, Jób (†1481) mellőzöttségének forrását pedig édesapja Hunyadi-családhoz fűződő feszült viszonyában kell látnunk, valamint abban, hogy Mátyás uralkodása idején nem volt üresedésben olyan tisztség, amely arányban állt volna a család presztízsével és korábbi politikai súlyával.[3] A macsói báni tisztség és a nádori méltóság volt az, amely tulajdonképpen három generáción keresztül „öröklődött" a családon belül, de ennek megvalósulása korántsem volt természetes és gördülékeny. Az igazgatási feladatok maradéktalan teljesítése nem valósulhatott volna meg egy megbízható és szakavatott személyi állomány nélkül, ahogy a magánuradalmak koordinálása is népes szolgálattevői bázist követelt. A kutatás során több mint 250 olyan személyt találtam, aki feltehetően a Garai család nádori ágának famíliájához tartozott. A terjedelmi korlátokhoz igazodva jelen írásban nem tárgyalom a bandérium és kíséret összetételét, a família klerikus tagjait, és hogy a familiárisok birtokai miként erősítették egy-egy régióban a Garaiak territoriális hatalmát.

Összefoglalva, hogy hivatalviselésük során a Garaiaknak a bírói irodák vezetése mellett mely területek kormányzását kellett ellátniuk, megfigyelhető, hogy az idősebb Miklós 1359 és 1375 között volt macsói bán,[4] tehát egyúttal Bács, Baranya, Bodrog, Valkó és Szerém megye ispánja. 1375 és 1385 között nádor,[5] párhuzamosan pedig barsi, csanádi, krassói, kevei, mosoni, temesi[6] és pozsonyi ispán (1375–1377),[7] majd élete végén 1385 és 1386 között dalmát–horvát bán.[8] Ifjabb Miklós 1387 és 1390 között,[9] majd 1394-ben

Bálint, C. Tóth Norbert az ecsedi Bátoriak udvartartását, Novák Ádám a Perényiek, Farkas Csaba a Lackfiak szolgálattevőit mutatta be. Szekfű 1912; Bónis 2003; Fügedi 1999; Kubinyi 1973; Kubinyi 2008; Kálniczky 1982; Bessenyei 1994; C. Tóth 2017; Novák 2020; Farkas 2022.

3 C. Tóth Norbert szóbeli közlése, 2024. április 3.

4 Engel 1996: I. 28.

5 Engel 1996: I. 4.

6 A temesi ispánságot a csatolt krassóival és keveivel egészen haláláig megtartotta. Engel 1996: I. 203.

7 Engel 1996: I. 107, 122, 144, 139, 156, 203, 167. Az ispáni várakon túl várnagy kellett az alábbi erősségekbe: mosoni Óvár, Pozsony megyei Borostyánkő, Detrekő, temesi Hodos és krassói Érsomlyó, Illyéd, Haram, Mezősomlyó és Kövesd vára. Uo. 386, 285, 299, 327, 309, 332, 324, 342, 352.

8 Engel 1996: I. 24.

9 Engel 1996: I. 28.

volt macsói bán.[10] A szokott öt megyén túl 1388-tól Verőcét is kormányozta.[11] 1394-től 1402-es nádori kinevezéséig volt dalmát–horvát[12] és 1397-től egyúttal szlavón bán is.[13] Ekkor kellett segesdi és zágrábi alispánról is gondoskodnia.[14] 1402 és 1433 között volt az ország nádora.[15] 1406 és 1409 között párhuzamosan több vármegye ispáni teendőit látta el: abaúji, árvai, borsodi, hevesi, sárosi, szabolcsi, szepesi és trencséni ispán lett, ami által 11 királyi vár jutott honorként a kezére.[16] Ezek után pedig megkapta egy rövid időre Liptó megyét,[17] a veszprémi püspöki szék üresedése idejére annak kormányzóságát és a megye ispánságát (1412),[18] majd 1417 és 1424 között fejéri ispánként is előfordult.[19] 1416-tól egészen haláláig viselte a budai várnagyi tisztséget.[20] 1422 és 1433 között a komáromi ispánságot is a kezén tartotta zálogjogon a korábban a királynak adott kölcsönösszegek fejében.[21] Garai János 1402–1403-ban állt Temes élén,[22] 1412 és 1417 között volt ozorai vajda, majd 1417-ben pozsegai ispán.[23] László 1431 és 1440,[24] majd 1445 és 1447 között állt a macsói bánság[25] és a hozzá tartozó öt vármegye élén, majd 1447 és 1458 között volt nádor.[26] 1440-ben ő volt a visegrádi várnagy és a koronaőr,[27] 1438 és 1440 között Liptó,[28] 1453 és 1456 között Csepel ispánja,[29] majd 1456 és 1458 között Buda várnagya.[30]

A Garaiak familiárisi körének kialakulását és utánpótlását több, egymással összefonódó gazdasági, társadalmi és kapcsolati tényező határozta meg. A közigazgatási struktúra 14. századi átalakulása, a magánuradalmak felszaporodása megnövelte a familiárisok iránti igényt. A tekintélyes megyei nemesek számára a magasabb fizetés és az előnyösebb birtokgyarapítási lehetőségek miatt vonzó perspektívának tűnhetett

[10] Engel 1996: I. 29.
[11] Engel 1996: I. 230.
[12] Engel 1996: I. 25.
[13] Engel 1996: I. 19.
[14] Engel 1996: I. 174, 258.
[15] Engel 1996: I. 5.
[16] Engel 1996: I. 96, 99, 120, 135, 172, 185, 197, 213.
[17] Adomány: 1406. augusztus 1. Visszacserélték 1407. július 1-jén. Engel 1996: I. 150. Ispán 1409. február 26. ZsO: II. 6615. sz. Három váruradalom tartozott hozzá: Likava, Nagyvár és Újvár. Engel 1996: I. 360, 373, 452.
[18] Kormányzó. Súri Lőrinc képviseli 1412. június 15. Engel 1996: I. 232.
[19] 1417. június 22. Engel 1996: I. 128.
[20] 1416. augusztus 28. Engel 1996: I. 287.
[21] 1426. április 9-én alispánja Csévi János. Engel 1996: I. 142; C. Tóth 2020: 149.
[22] Engel 1996: I. 204.
[23] Engel 1996: I. 165.
[24] Engel 1996: I. 30. 1441. március 25-én Ulászló már volt bánnak nevezte, de magát még 1442. szeptember 5-én is bánnak címezte. MNL OL DF 238 204; Borsa 1979: 83. 154. sz; MNL OL DL 80 769.
[25] Engel 1996: I. 30.
[26] Engel 1996: I. 6.
[27] Engel 1996: I. 461. 1440. július 2-án lengyel várnagy helyette. Kronológia 2023: II. 427.
[28] Magát még 1442. szeptember 5-én is liptói ispánnak címezte. MNL OL DL 80 769. Az archontológiában csak 1438. június 23-tól. Az 1442-es oklevél ott tévesen február 7-iként szerepel. vö. Engel 1996: I. 152.
[29] Engel 1996: I. 124.
[30] Engel 1996: I. 288.

a Garai család valamelyik tagjának szolgálatába szegődni. Motivációs tényezőnek számított a magasabb társadalmi hovatartozás és presztízs várható elérése.[31] A famíliába jutást jótékonyan befolyásoló szempont lehetett, ha a potenciális familiárist rokoni szálak fűzték a *dominus* feleségéhez vagy valamelyik távolabbi rokonához. Minden esetben jó pontnak számított, ha a leendő szolgálattevő rendelkezett tapasztalattal, amelyet egy kisebb (vagy éppen hasonlóan befolyásos) úr szolgálatában szerzett.[32] Nem volt ritka a „felmenőktől öröklés" jelensége sem, hiszen Miklós–Miklós/János, Miklós–László és László–Jób vonatkozásában is több generációkon átívelő familiárisi szolgálatteljesítés mutatható ki. Ugyancsak nem példa nélküli a gazdátlanul maradt kíséret átvétele,[33] hiszen egy báró halála vagy egy felségsértés miatti jószágvesztése egyaránt több tucat familiárist késztetett arra, hogy új *dominus* után nézzen.

A késő középkori főúri famíliák összetétele jelentős társadalmi és funkcionális sokszínűséget mutatott, amely csak több szempont együttes figyelembevételével ragadható meg. Nemesek, katonák és uradalmi tisztviselők, udvari szolgák, iparűző és földműves jobbágyok egyaránt megtalálhatóak voltak soraikban.[34] Ha kategorizálni kívánjuk őket működésük színtere és az általuk betöltött funkció alapján, akkor egy meglehetősen színes paletta tárul elénk. Kubinyi András aszerint csoportosította a familiárisokat, hogy az udvartartásban, a közigazgatásban, a birtokigazgatásban vagy a katonai vállalkozások során teljesítettek-e szolgálatot.[35] E kategorizálás tarthatónak tűnik, hangsúlyozva azt a megfigyelést, hogy ezek a halmazok nem váltak el élesen egymástól, volt közöttük átjárhatóság, és előfordult, hogy egyesek párhuzamosan több területen is elláttak feladatot. Kálniczky László várnagyokra fókuszáló kutatásában leginkább aszerint különböztette meg alanyait, hogy a birtokosváltásoktól függetlenül az adott várhoz kapcsolódtak-e inkább, vagy nagyobb mértékben kötődtek urukhoz, akit követtek akár az ország távoli részében fekvő uradalmaikba is.[36] A példák alapján megfigyelhető, hogy a familiárisi szolgálat nem statikus szerepköröket, hanem rugalmasan alakuló feladatrendszert jelentett.

Udvartartás

A Garaiak udvartartásának vizsgálatát a források töredékes volta jelentősen megnehezíti, ugyanakkor az elszórtan fennmaradt adatok mégis lehetővé teszik bizonyos funkciók és szerepkörök körvonalazását. Ahogy C. Tóth Norbert rámutatott az ecsedi

[31] Neumann 2007: 120.
[32] Neumann 2007: 125.
[33] Szaszkó 2013a: 95.
[34] Bónis 2003: 167.
[35] Kubinyi 2008: 235–236.
[36] Kálniczky 1982: 70.

Bátoriak udvartartását bemutató tanulmányában: „*a rezidenciákon folyó udvari élet lényegét jelentő mindennapi események megismerése az 1526 előtti időszakra vonatkozóan nem lehetséges*."[37] Rendkívül esetleges, hogy az egyes középkori főúri udvarok személyzetére vonatkozóan előkerülnek-e források. Sajnálatos módon a Garaiaktól nem maradtak fenn számadáskönyvek (ahogy a Bátoriaknál), familiáris-névsorok (akárcsak a Szapolyaiknál), ezért udvartartásukra vonatkozóan csak töredékes információkkal rendelkezünk. Egyedül 1472-ből van tudomásunk Garai Jób siklósi ajtónállómesteréről, Porkoláb Bálintról, aki birtokadománnyal látta el a Jób kegyurasága alá tartozó bajcsi pálos kolostort.[38] Továbbá Pekeri István feleségéről tudjuk, hogy két kiskorú fiával együtt a 15. század eleji zavaros időkben is idősebb Garai Miklós özvegyét szolgálta a siklósi várban.[39]

Garai János megbízta familiárisát, Szakálos Pétert, hogy számára 32 forintért posztót vásároljon, de Péter Kőszeg mezőváros bírója volt, feltehetően nem udvari méltóságviselő.[40] Cillei Anna a Veszprém megyei Nyárádról címzett levelet Kállói Lőkös Miklósnak, hogy számára tekintsen meg egy Gömör megyében található 100 forint értékű lovat. Megkérte, hogy amennyiben olyan jó állapotú a ló, mint ahogy híresztelik, vegye meg számára további két lóval együtt.[41] 1432-ben Garai Miklós nádor lovászainak nevezte a Bébi fivéreket, Domokost és Sebestyént, akiket Kövér András deákkal együtt azzal bízott meg, hogy két jó lovat vigyenek neki Kőszegről Budára.[42]

Egy külön csoportot alkotnak azok a feltehetően írás- és jogtudó személyek, akiket a család tagjai küldönci, követi vagy jogi képviseleti feladattal bíztak meg. 1389-ben Takácsi Antal volt Garai Miklós macsói bán jogi képviselője egy peres ügyben.[43] 1409-ben Miklós nádor káplánját, Péter pápai főesperest bízta meg, hogy Berzétei Miklós özvegyének, Annának egy levelet kézbesítsen.[44] Külföldi távolléte során ifjabb Miklós nádort Teremhegyi Bika János képviselte a rabkiváltásról döntő pécsi gyűlésen 1416 őszén.[45] 1420-ban László pozsegai kanonok képviselte Garai Jánost egy, a káptalan előtti ügyben.[46] 1426-ban Harastyáni György ügyvéd a nádor helyett volt jelen egy tárgyaláson.[47] 1448-ban László helyett vicsadali várnagya, Szentmártoni Mihály jelent meg egy, a kői káptalan előtt zajló ügyben.[48] 1455-ben László Némai Kolos Jeromost

[37] C. Tóth 2017: 122.
[38] Kisbán 1938: 124.
[39] ZsO: IV. 2700. sz. A Pekriek 16. századi történetére: Pálosfalvi 2010: 71–76.
[40] Házi: II/6. 12. 15. sz; ZsO: I. 2753. sz.
[41] ZsO: V. 1377. sz.
[42] MNL OL DL: 43 909.
[43] 1389. május 7. ZsO: I. 1013. sz.
[44] ZsO: II. 7074. sz.
[45] ZsO: V. 2255. sz.
[46] ZsO: VII. 1629. sz.
[47] ZsO: XIII. 934. sz.
[48] MNL OL DL: 83 074.

küldte követként Kapisztrán Jánoshoz.[49] Szentiváni András volt Jób procuratora a birtokbecsü 1478-as adatfelvétele során.[50]

Még ha személyi összetétele nem is ragadható meg teljes egészében, az adatok töredékessége ellenére a példák arra utalnak, hogy az udvartartás működése sokrétű és feladatközpontú volt.

A bánságok és a kapcsolt megyék irányítói

A méltóságot viselő Garai családtagok többsége bánként kezdte karrierjét, így elsőként a báni kúria alkalmazottainak (vicebán, ítélőmester, jegyző) kiválasztásáról kellett gondoskodniuk. Idősebb Miklós nádor a báni ág tagjainak köszönhette, hogy Nagy Lajos bizalmat szavazott számára, és rábízta a macsói bánság irányítását. Kiváltképp nagy kihívást jelenthetett egy kb. 20 éves ifjú számára, hiszen a déli határ védelmén túl ispánként öt megyében kellett képviselni a királyi hatalmat. A báni bíráskodáshoz jogtudó értelmiségiekre volt szüksége.[51] 1369-ből ismerjük András bírót[52] és Szomajomi Tamás ítélőmestert.[53] Utóbbit hozzáértése és megbízhatósága érdemesíthette arra, hogy ítélőmesteri tevékenységét a nádori kúriában is kamatoztathatta 1376 és 1381 között.[54] Saját házzal rendelkezett Visegrádon, amelyet egy felakasztott gonosztevő társai felgyújtottak, minek következtében iratai elégtek.[55] Fiával, Jánossal, testvérével, Mátyással és annak István nevű fiával együtt volt ura a Szabolcs megyei Szomajom, Korpád és Gehter, valamint a Bihar megyei Szenttó birtoknak.[56]

A megyék élére alispánok, a honorvárakba várnagyok kellettek az állandó jelenlét és a folyamatos ügyintézés biztosítása érdekében. A nemesi előnevek alapján feltételezhető, hogy az alispánok többnyire az adott megye köznemesi közösségéből kerültek ki. Idősebb Miklós macsói bánsága idején adott alispánt megyéjének a baranyai Csokma[57]

[49] Pettkó 1901: 175–176.
[50] MNL OL DL: 18 145; Horváth 2024: 73.
[51] Bónis 1971.
[52] AO: LIII. 616. sz.
[53] AO: LIII. 648. sz; Engel 1996: I. 28. Az Ördögházi/Szomajomi család leszármazására C. Tóth 2008: 199.
[54] Engel 1996: I. 4.
[55] Mészáros 2009: 73. A telekre uo. 181.
[56] Szomajomi Tamást már egy 1355-ös megyei oklevél deákként említi. AO: XXXIX. 225. sz; MNL OL DL: 41 256. A család leszármazása Engel 2001: Szomajomi (Szabolcs m.).
[57] Csokmai János, 1368. AO: LII. 349, 498. sz; Engel 1996: I. 103.

és Szentlászló,[58] a bodrogi Baja,[59] Gergely[60] és Szántó,[61] a szerémi Bázaköz[62] és a valkói Bátya.[63] Több tisztség párhuzamos betöltéséről esetükben nincs tudomásunk.

Idősebb Miklós báni embereinek karrierépítéséről igen csekély forrásokkal rendelkezünk. Miklós fia Demeterről ismert, hogy baranyai alispáni megbízatását (1359–1367) követően (1375) a harsányi vár várnagyi teendőit látta el.[64] Bázaközi Imre szerémi ispán pedig biztosan maradt Garai Miklós szolgálatában annak nádori kinevezését követően is, hiszen amikor a nádor Temes megye ispánja volt, akkor Imre lett Hodos officialisa.[65] Szolgálattevői közül Miklóst az egyik legszemélyesebb kapcsolat Besenyő Imréhez fűzhette, aki kezdetben nagyanyjának, Nevnai Treutel László nejének, Kórógyi Jolántának[66] volt hű embere. Már 1339-ben képviselte őt Visegrádon egy peres ügyben.[67] 1340. május 10-én pedig az akkor már özvegy Jolánta Szentiváni Péter fia Besenyő Imrének és Garai András fiainak, Pálnak és Miklósnak adományozott több Baranya megyei birtokot. Imre a Dráva és Karasó folyók között fekvő Dersfalva és Fenékfalva birtokokat nyerte el. Azzal érdemelte ki mindezt, hogy Garai András halála után megmaradt fiainak szolgálatában, és az elárvult fiúkat mindenben segítette.[68] Hogy Miklós is fontosnak tartotta a jótéteményeket meghálálni, annak bizonyítéka, hogy a báni tisztségre emelkedve családja kiváló szolgáját, Besenyő Imrét megtette valkói ispánjává (1361).[69]

Ifjabb Miklós macsói báni kúriájának személyi összetételéről nem maradt ránk forrás, de ismerjük három baranyai alispánját, akik közül kettőnek azonosítható származási helye. A jelek szerint a lázadó Horvátiak leverését követően nemcsak az elkobzott birtokból kaptak a Garaiak, hanem szolgálattevőikből is többen „igazoltak át". Ilyen volt például Gacsalkéri István, aki 1376 és 1380 között még Horváti János bán embereként volt a Baranya megyei Harsány várnagya,[70] tíz évvel később pedig Garai Miklós megbízásából irányította alispánként a megyét.[71] Tisztségében Hetényi János követte.[72] A három ismert bodrogi alispán közül csak Fürfalvi Lőrinc Bács megyei származása valószínűsíthető.[73]

[58] Szentlászlói Balázs, 1370–1374. Engel 1996: I. 115.
[59] Bajai Tamás, 1360–1364. AO: XLIV. 495. sz, XLVIII. 527. sz; Engel 1996: I. 115.
[60] Gergelyi Pál, 1373–1374. Engel 1996: I. 115.
[61] Szántói Mihály, 1364. AO: XLVIII. 534. sz. Nem említi Engel 1996: I. 115.
[62] Bázaközi Imre, 1370. Engel 1996: I. 199.
[63] Bátyai János, 1365–1367. AO: XLIX. 383. sz, LI. 660. sz; Engel 1996: I. 221.
[64] Engel 1996: I. 122, 374.
[65] Engel 1996: I. 327.
[66] Kórógyi Gergely lánya, édesanyja ismeretlen. Engel 2001: Kórógyi.
[67] 1339. január 19. AO: XXIII. 41. sz.
[68] Anjou: IV. 18. sz.
[69] AO: LI. 625. sz; Engel 1996: I. 221.
[70] Engel 1996: I. 325.
[71] Engel 1996: I. 103.
[72] Engel 1996: I. 103.
[73] Engel 1996: I. 115.

Ifjabb Miklós báni méltóságviselése idejéből 12 személy ismert, aki honorként bírt vár élén állt, ebből kilenc esetben azonosítható a származás. 2-2 várnagyot adott Baranya, Pozsega és Körös megye, egyet-egyet Somogy, Veszprém és Belső-Szolnok megye. Hárman korábbi karrierállomásukat is Garainak köszönhették. Patócsi Tamás kosvári várnagyból lett verőfélyi officiális,[74] Tapsonyi Antimus János Segesdről került Vrána élére,[75] Nyéki Balázs Medvevár előtt a család cseszneki uradalmát irányította.[76]

Ifjabb Miklós nagy megkönnyebbüléssel vehette tudomásul, hogy édesapja két kulcsembere annak halála után is a família tagja maradt. Dalmát–horvát vicebánként (1395–1401) szolgálta őt tovább apja egykori óvári várnagya és alnádora, Szencsei Pál.[77] Így tett a Pozsega megyei származású Gnojnicai Bakó, apja (idősebb Miklós) ítélőmestere (1382–1385) is, aki miután egy ideig irányította az ugodi uradalmat (1391), Zágráb megye élére került. 1402-ben már az udvar tagja volt.[78]

Ifjabb Miklós szlavón báni helyetteseit Pozsega (Podvinnai György) és Somogy megyéből (Tapsonyi Antimus János) verbuválta.[79] Utóbbi az egyik vezető familiárisának tekinthető a 14. század végén, 15. század elején, hiszen miután segesdi alispánként, majd vránai várnagyként működött, szlavón vicebánként Körös és Zágráb megyéket is koordinálta ispánként. Karrierje csúcsán 1404 és 1419 között ifjabb Miklós alnádoraként és budai várnagyként (1416–1419) tevékenykedett.[80]

Garai László macsói vicebánja a Valkó megyei származású Petykei László volt (1435–1440), akire párhuzamosan Bodrog megye alispáni teendőit is bízta (1438–1440).[81] A bánság irányításában Petykei korábban (1428) Lévai Cseh Péter vicebánjaként szerzett tapasztalatot.[82] László második macsói bánsága idején a Somogy megyei származású Osztopáni Perneszi Pált tette meg helyettesének, aki egyik legjelentősebb emberévé vált.[83] 1420-tól tűnik fel a forrásokban[84] királyi jegyzőként a litteratus Perneszi Pál alakja.[85] Az 1430-as, 1440-es években Marcali Imre famíliájának volt tagja, és somogyi alispánként, szolgabíróként szerzett tapasztalatokat.[86] 1439. június 5-én Albert királytól címeradományt nyert.[87] 1447 nyarán már Garai László macsói vicebánja, majd Garai

[74] Engel 1996: I. 347.
[75] Engel 1996: I. 174, 463.
[76] Engel 1996: I. 366, 294.
[77] Engel 1996: I. 4, 25, 386. Pálosfalvi Tamás nem említette a szlavóniai származású Szencsei család történetéről szóló írásában és a leszármazási táblában sem szerepeltette, így feltehetően egy másik Szencséről (Zyncse) nevezett család tagja volt. Pálosfalvi 2010: 77.
[78] Engel 1996: I. 4, 19, 450, 494.
[79] Engel 1996: I. 19.
[80] Engel 1996: I. 5, 258, 287; ZsO: II. 3273. sz, V. 2268. sz, VI. 385. sz, VII. 39. sz.
[81] Engel 1996: I. 30, 116.
[82] ZsO: XV. 1244. sz. Nem említi Engel 1996: I. 116.
[83] 1447. június 23. MNL OL DL 59 367.
[84] ZsO: VII. 1726, 1859. sz, IX. 662. sz, X. 1274. sz, XI. 648, 1192, 1377. sz; Zichy: VIII. 368, 392.
[85] Pető fia Péter fia Pál 1435. november 30. MNL OL DL: 44 093, Engel 2001: Osztopáni (Somogy m.).
[86] Engel 1996: I. 177–178.
[87] MNL OL DL: 13 394.

nádori kinevezését követően helyettese.[88] 1448-ban Hunyadi Jánosnak és a koronának tett szolgálataiért cserébe kapta meg a korábban Ozorai Pipo által birtokolt Somogy megyei területeket.[89] A nádor halálát követően még néhány esztendeig simontornyai várnagyként megmaradt özvegye, Alexandra és fia, Jób szolgálatában.[90] 1464-ben azonban már Újlaki Miklós szlavóniai bírságszedőjeként, majd vicebánjaként, körösi ispánként bukkan fel forrásainkban.[91] 1469-ben még említik tisztség nélküli egregiusként, majd 1470-ben már néhai.[92] Perneszi Pál fia, Zsigmond maradt Újlaki Miklós szolgálatában, és feltehetően tanácsosaként volt jelen végrendelkezésénél 1471-ben.[93] Nem ismert, hogy milyen rokoni kapcsolat fűzte Osztopáni Zöld Istvánhoz, aki 1472-ben Garai Jób somlói,[94] majd 1478-ban cseszneki várnagya volt.[95]

A Garaiak báni igazgatása tudatosan felépített személyi politikára támaszkodott, amelyben a tapasztalt, gyakran helyi kötődésű szolgálattevők kiválasztása és előléptetése meghatározó szerepet játszott.

A nádori kúria alkalmazottai

A nádori kúria személyzete csak részben azonosítható a Garaiak familiárisi körével, mivel kiválasztásukban a bárói kötődés mellett a hivatalhoz szükséges tapasztalat és szakértelem is döntő szempont volt. A nádori kúria[96] működtetését és a nádori közgyűlések lebonyolítását alnádorok, ítélőmesterek, írnokok,[97] pecsétőrök, kiküldött nádori emberek, bírságszedők tették lehetővé. A kúria személyi összetételére rendre hatással volt az új nádor kinevezése, ugyanakkor leginkább az alnádorok és az ítélőmester kiválasztásában fogható meg az a tendencia, hogy a nádorrá előlépő báró legközelebbi familiárisai, a korábban akár várnagyi teendők ellátásában tapasztalatot szerzett emberei közül emelt valakit maga mellé helyettesnek. Szabályt erősítő kivételként említhető Hahóti Miklós fia Miklós karrierje, aki László oppelni herceg familiárisaként már két évtizede jelen volt a magyar közigazgatási struktúra különféle színtereiben, mikor 1382-ben alnádorként tűnt fel Garai Miklós irodájában.[98] Oppelni László nádorsága

[88] Engel 1996: I. 6, 31.
[89] 1448. február 26. MNL OL DL: 49 320.
[90] 1460. szeptember 15. MNL OL DL: 106 559, 1461. február 5. MNL OL DL: 106 614, 1461. március 17. MNL OL DL: 106574.
[91] Világi Archontológia 1458–1526: 421.
[92] 1469. január 23. MNL OL DL: 49 339, 1470. május 4. MNL OL DL: 49 341.
[93] Kubinyi 1973: 29. Zsigmondot nem szerepeltette az Osztopániakról készített táblán: Engel 2001.
[94] Horváth 2010: 352; Gyöngyössy 2016: 59.
[95] MNL OL DL: 18 145; Horváth 2024: 19; Kálniczky 1982: 93.
[96] A kúriai irodák működésére, személyi összetételére Bónis 1963; Szőcs 2014.
[97] Idősebb Garai Miklós nádori kúriájának ismert jegyzőire: Bónis 1963: 203–204.
[98] 1382. február 10. Engel 1996: I. 4.

idején (1367–1372) annak alnádoraként[99] és vasi alispánjaként[100] dolgozott. Birtokai Zala és Somogy megyében feküdtek.[101] Nem kizárt, hogy Hahóti Miklós alnádor elhagyta László oppelni herceg famíliáját, hogy Garai Miklóshoz csatlakozzon. Mérlegre kellett tennie, hogy vajon az uralkodó rokonát szolgálja-e tovább, aki már nem nádor, hanem „csak" zempléni ispán, vagy elköteleződik a karrierje csúcsára érkező Garai mellett. 1378 és 1380 között az egykori nádor Lengyelország kormányzását kapta feladatul. Feltehető, hogy Hahótit a meglévő szaktudása, tapasztalata egyszerűen a pozícióhoz kötötte irodavezetőtől függetlenül.

Idősebb Miklós alnádorai közül ismerjük még Zsidó nembeli Nézsai Tamás fia Miklóst (1382),[102] aki 1378-ban még Byter fia Györgyöt képviselte a váci káptalan előtt.[103] 1389-ben atyafiaival osztozkodott nemzetségi birtokokon (Zsidó, Bottyán). 1393. január 24-én rokonaival együtt nyerte el a Nógrád megyei Kiskér birtokot.[104] 1393 nyarán a sági konvent oklevele az országbírói emberek között említette.[105] 1398-ban bedegi és töfételői viceofficiálisáról, Barnabásról tudunk.[106] 1399 és 1412 között ítéletlevelek a bírótársak között említik.[107] 1399. december 29-én Zsigmond király udvari milesének új adományként adta Kiskér birtokot.[108] 1405-ben a Heves megyei Sáp falut ítélték neki.[109]

Ifjabb Miklós is csak kipróbált embereket emelt maga mellé bírói helyettesnek. A Dorozsmával rokon[110] Becsegergely nemzetségből származó Somkeréki Erdélyi Antal Knin, Somló és Rohonc várak élén egyaránt helyt állt várnagyként, mielőtt alnádori kinevezését kézhez vehette.[111] Ahogy láthatjuk, jellemzően ispáni várak éléről kerültek a bírói helyettesi pozícióba. Ugyanakkor több hivatali helyettes került magánuradalom élére a közös nádori kúriai munka végeztével. Teremhegyi Bika János 1414-ben már Siklós várnagya volt.[112] Alnádori megbízatásának végeztével egyaránt ugodi várnagyként folytatta karrierjét Tapsonyi Antimus János és Szanai Miklós.[113] Elmondható, hogy amíg az alispáni és várnagyi pozíciókban nagyobb arányban találunk az adott megyéből származó familiárisokat, akik akár atyafiságban is álltak a Garaiakkal, addig a nádori kúriai alkalmazottak kiválasztásában meghatározóbb szempont volt a szakirányú tudás és tapasztalat megléte. Ez indokolja, hogy miként maradhatott meg egy-egy tehetséges

[99] 1371. február 21. – 1372. szeptember 25. Engel 1996: I. 4.
[100] 1368. március 27. AO: LII. 225. sz. – 1369. június 11, LIII. 289. sz; Engel 1996: I. 4.
[101] Csánki 1894: 676.
[102] Engel 2001: Zsidó nem 2. tábla Nézsai és Csövi.
[103] Engel 1996: I. 4.
[104] ZsO: I. 2800 sz.
[105] ZsO: I. 3015. sz.
[106] ZsO: I. 5465. sz.
[107] ZsO: II. 98, 1575, 3678. sz, III. 553, 1766. sz.
[108] ZsO: I. 6210. sz.
[109] ZsO: II. 4239. sz.
[110] Csoma 1902: 9.
[111] Engel 1996: I. 5, 343, 402, 415.
[112] ZsO: IV. 1774. sz. Nem említi: Engel 1996: I. 410.
[113] Engel 1996: I. 450.

ítélőmester vagy jegyző pozíciójában az „irodavezetők" cserélődésétől függetlenül. E ponton felmerül a kérdés, hogy kétely nélkül tekinthetünk-e minden a nádori kúriában dolgozót a „főnök" familiárisának. Bónis György kapcsolódó megállapításaira és az eddig feltárt adatokra alapozva be kell látni, hogy nem.[114] Kubinyi András szerint az új ítélőmesterek többnyire a kúria korábbi jegyzői közül kerültek ki, nem tartoztak az új „főnök" famíliájához.[115] Kétségtelenül adott volt azonban a lehetőség a kúriai dolgozók számára, hogy a befolyásos főúri család szolgálattevőivé lépjenek elő. Bokodi György az 1410-es évek elején kezdett el kúriai írnokként tevékenykedni.[116] Egy évtized múlva már várnagyként irányította a Garaiak cseszneki uradalmát Veszprém megyében.[117] 1431-től adatolható nádori ítélőmesteri pozícióját Garai halála után is megtartotta. Nem maradt azonban a Garai család szolgálatában. 1441-ben Újlaki Miklós erdélyi vajda és macsói bán arra hivatkozva intette tolnai alispánjait Bokodi bátai jobbágyainak zaklatásától, hogy a nádori ítélőmester a továbbiakban igen hasznos és kedvére való szolgálatokat tehet.[118] Szintén a Garaiakkal és ezzel a belháború idején Erzsébettel és V. Lászlóval szembeni pártállás bizonyítéka, hogy a királyné az Ulászló iránti hűség okán fosztotta meg Bokodit egy Győr megyei birtokától.[119] Úgy tűnik, hogy 1441-ben Bokodi elhagyva Garai László famíliáját Újlaki Miklós szolgálatába szegődött, és vele együtt Ulászló király uralkodását támogatta. A nádori kúriai ranglétra alacsonyabb fokáról indult Súri Lőrinc, aki 1412-ben még nádori bírságszedőként tevékenykedett Abaúj és Sáros megyékben.[120] Később a Garaiak két magánuradalmuk irányítását is rábízták. 1417-ben cseszneki,[121] 1430 körül lánzséri várnagyként működött.[122]

Az Osztopáni család adta László egyik nádori jegyzőjét is.[123] Zöld István a notariusi feladatok ellátása mellett egyúttal a nádor cseszneki[124] és somlói[125] uradalmát is irányította várnagyként. A nádor másik jegyzője, Szvinnai Albert kúriai megbízása végeztével került Újvár,[126] majd Atyina élére várnagyként.[127] A nádor halála vetett véget Hanyiki János nádori ítélőmesteri tevékenységének,[128] amelyet követően Simontornya élére került várnagyként.[129]

[114] Bónis 1963: 230.
[115] Kubinyi 2008: 236.
[116] Bónis 1963: 208.
[117] 1423. szeptember 3. Engel 1996: I. 294.
[118] Szakály 1998: 104. sz.
[119] Teleki: X. 114.
[120] ZsO: II. 2270, 2380. sz.
[121] Engel 1996: I. 294.
[122] Házi: II/6. 107, 110, 111. sz.
[123] 1468: Bónis 1963: 222.
[124] 1478: MNL OL DL: 18 145; Horváth 2024: 19; Kálniczky 1982: 93.
[125] Gyöngyössy 2016: 59.
[126] 1462 MNL OL DL: 15 710.
[127] 1476 MNL OL DL: 17 875; Kálniczky 1982: 82.
[128] Engel 1996: I. 6.
[129] C. Tóth 2000: 73. sz.

A nádori kúria személyzete tehát nem pusztán a familiárisi kapcsolatok mentén szerveződött, hanem az intézményi működésből fakadó szakmai követelmények is meghatározó szerepet játszottak kiválasztásukban.

A nádorok alispánjai és várnagyai

A Garaiak igazgatási gyakorlatában a szolgálattevők kiválasztása és mozgatása nem esetlegesen, hanem jól azonosítható szempontok mentén történt, amiben a tapasztalat, a területi kötődés és a lojalitás egyaránt meghatározó szerepet játszott. Akárcsak Hahóti Miklós alnádor, egy másik famíliájából igazolt át Cseklészi Lőkös Miklós, aki idősebb Miklós pozsonyi alispánjaként, várnagyaként (1376),[130] majd detrekői várnagyaként (1378) működött,[131] korábban Kont Miklós nádornak volt soproni alispánja (1357–1358),[132] majd Oppelni Lászlónak pozsonyi alispánja és várnagya (1367–1371).[133] 1383-ban már az udvari lovagok sorában találjuk.[134] Miután elkerült Pozsony éléről, a nádor délebbi megyékből vezényelt Pozsonyba szolgálattevőket. A garai uradalom tartozékának tekinthető Palináról származhatott az a Demeter, akit Miklós nádor 1376-ban helyezett oda alispánnak.[135] Őt a Somogy megyei Zicsi Gál fia Paska,[136] a később igen magasra emelkedett család kihalt ágának képviselője követte (1377).[137]

Idősebb Garai Miklós honorbirtokainak várnagyait vizsgálva kitűnik, hogy legtöbbször egyszeri és pusztán keresztnévvel vagy apja nevével való előfordulás jellemző, esetleges a nemesi előnevek használata, és ennek nyomán nehézkes az egyes szolgálattevők származási helyének azonosítása. Kétszer fordul elő Krassó megye igazgatása kapcsán Kis Demeter neve, aki 1376-ban a nádor kövesdi alvárnagya, majd 1382-ben kevei várnagy volt.[138] Ugyancsak többször kerül elő Monchow magister neve, aki 1376-ban Krassó megyének volt alispánja és egyúttal a harami vár castellanusa is.[139] A tizenegyből hat esetben azonosítható a származási megye, ami elég nagy szórást mutat: Valkó, Abaúj, Körös és Veszprém egyszer, Pozsony kétszer szerepel. Közülük négyen korábban már alispánként szolgálták Miklóst. Demeter baranyai alispánból lett harsányi várnagy (1375),[140] Korompai János pozsonyi alispáni tisztségviselésével párhuzamosan került

[130] Engel 1996: I. 167, 394.
[131] Engel 1996: I. 299.
[132] Engel 1996: I. 180.
[133] Engel 1996: I. 167.
[134] Engel 1996: I. 488.
[135] Engel 1996: I. 167.
[136] Engel 2001: Zicsi (Zichy).
[137] Engel 1996: I. 167.
[138] Engel 1996: I. 140, 352.
[139] Engel 1996: I. 144, 325; Szaszkó 2013b: 62.
[140] Engel 1996: I. 325.

Óvár élére (1378–1380),[141] Cseklészi Miklós pedig azt követően Detrekő élére (1378).[142] Ahogy láthattuk, Bázaközi Imre pedig szerémi alispánból lett hodosi officiális.[143]

Több helyen utaltam már az 1406 és 1409 közötti rendkívüli kormányzati megoldásra, amely értelmében erre a néhány évre Miklós nádor 9 megye és hozzá kapcsolódó 11 vár irányítását kapta meg annak érdekében, hogy ott a király hatalmát konszolidálja. A küldetés fontossága a nádor által alkalmazott személyi politikában is megmutatkozott. Abaúj megyébe korábbi kőszegi, cseszneki várnagyát, Gersei Tamást helyezte.[144] Balai Domokos éppen az árvai alispánság után került Csesznek, majd Somló élére várnagyként.[145] Borsod élére a Komárom megyei Vérti Jánost[146] és a Baranya megyei Kozári Jánost helyezte,[147] utóbbira bízta Heves megyét is, testvérével, Kozári Bertalannal együtt.[148] Sáros megye élére a korábban Knin és Somló várnagyaként már bizonyított Erdélyi Antal került,[149] aki ezt követően nyerte el Rohonc várnagyságát.[150] Kollégája a megye élén a Veszprém megyei Zsörki Demeter volt, aki egyúttal Sáros várnagya lett.[151] Szabolcs megye vezetésével a honti Hosszúfalusi Rakolupi Sebestyént bízta meg,[152] Palásti Egyeddel együtt, aki az ispáni megbízatást követően ebben a megyében lett nádori bírságszedő.[153] Szepes megye élére azt a Baranya megyei származású Kisasszonyfalvi Istvánt helyezte, aki korábban a cseszneki uradalmat koordinálta.[154] Szepes vezetésében kapott szerepet a rokon nemzetségből származó Somkeréki Erdélyi Gergely, aki ezt követően a család somlói magánuradalmát vezethette.[155] Torontál megyébe a baranyai Tomasóci Szász Mátyás[156] és a somogyi Dombai György került,[157] akik egyúttal Becse várnagyai is lettek.[158] Trencsén ispánja lett a kőrösi Dobrakucsai Nelepec Benedek,[159] aki később követi megbízást kapott a Garaiaktól, illetve a pozsegai Szanai Miklós,[160] aki utóbb Miklós alnádoraként és ugodi officiálisaként is működhetett. Összességében megállapítható, hogy az 1406 és 1408 közötti időszakból ifjabb Miklós nádor 18 alispánját

[141] Engel 1996: I. 386.
[142] Engel 1996: I. 299.
[143] Engel 1996: I. 327.
[144] 1406. március 31. – 1407. október 5. Engel 1996: I. 96.
[145] 1407. január 10. – 1409. február 26. Engel 1996: I. 99, 294.
[146] 1406. január 21. Engel 1996: I. 120.
[147] 1407. április 21. – 1408. október 11. Engel 1996: I. 120.
[148] 1407. november 28. – 1408. november 19. Engel 1996: I. 135.
[149] 1406. március 15. – 1408. augusztus 15. k. Engel 1996: I. 172.
[150] Engel 1996: I. 402.
[151] 1406. november 1. – 1408. március 16. Engel 1996: I. 172.
[152] 1406. november 19. – 1409. március 13. Engel 1996: I. 185.
[153] 1408. március 17. –1409. március 13. Engel 1996: I. 185. 1412. január 6–28. ZsO: II. 6003, 6647, 5160. sz.
[154] 1406. december 18. – 1408. március 29. Engel 1996: I. 197, 294.
[155] 1408. június 25. – 1409. március 11. Engel 1996: I. 197, 415.
[156] 1405. szeptember 15. Engel 1996: I. 210.
[157] 1405. szeptember 15. Engel 1996: I. 210.
[158] Engel 1996: I. 275.
[159] 1409. február 25. Engel 1996: I. 213.
[160] 1409. február 25. Engel 1996: I. 213.

ismerjük, 15-nek azonosítható a származási megyéje, egyharmaduk a család rezidenciájának is otthont adó Baranya megyéből származott. Hárman korábban már bizonyítottak a nádor szolgálatában, hatuk számára ez a küldetés jelentette az ugródeszkát további tisztségek, megbízások felé. Tehát kifizetődő volt számukra az áldozat, hogy néhány évre származási helyüktől távol kellett szolgálatot teljesíteniük.

Mindez arra utal, hogy a Garaiak személyi politikája rugalmasan alkalmazkodott a politikai kihívásokhoz, miközben alapvető kiválasztási szempontjai hosszabb távon is érvényesültek.

A magánuradalmak igazgatói

I. Lajos uralkodása idején még a szolgálati birtok volt a bárói réteg hatalmának alapja, a magánuradalmaknak meglehetősen alárendelt szerep jutott, ahogy Engel Pál fogalmazott: „*akinek kettőnél több vára volt, az rendkívüli hatalmasságnak számított*."[161] Közéjük tartozott idősebb Miklós nádor is, akinek az 1380-as évek elején már három vára (Orbova, Cserög és Ugod) volt.[162] Ifjabb Miklós halálakor a család 16 várat birtokolt,[163] bár László szerzett hozzá továbbiakat (Atyina, Solymár), az ő halálakor mégis 15 várral, 23 mezővárossal és 590 faluval rendelkezett,[164] mert az 1441. évi trónviszály nyomán III. Frigyes kezére került Kőszeg, Rohonc és Lánzsér. Ezeken túlmenően a család története során előfordult, hogy csak átmenetileg bírtak egy-egy uradalmat,[165] több birtokuk központjában pedig nem castrum, hanem castellum állt.[166]

Könnyen belátható tehát, hogy generációról generációra a családnak egyre népesebb familiárisi körre volt szüksége, hogy ezeket a hatalmas birtokokat igazgatni tudja. A megismert életpályák, összhangban a korábbi kutatásokkal, azt mutatják, hogy a tekintélyes megyei nemesek elsősorban alispáni kinevezésre és várnagyságra számíthattak, hiszen a hatalom helyi megtestesítőjeként szükség volt kapcsolatrendszerükre, tekintélyükre, birtokaik közelségére, illetve együttműködésüket erősítette a birtokok közeli fekvéséből fakadó közös érdekeltség.[167] A közeli megbízatás előnye volt, hogy nem kellett költséges utazásokat vállalniuk annak teljesítéséhez. A magánuradalmak

[161] Engel 1985: 405.

[162] Ezenkívül bírta a garai és a sarádi uradalmat.

[163] Cserög (Szerém), Újvár (Pozsega), Cerna és Vicsadal (Valkó), Ugod és Pápa (Veszprém), Szentlőrinc (Valkó), Somló (Veszprém), Csesznek (Veszprém), Siklós és Nekcse (Baranya), Futak (Bács), Dévény (Pozsony), Lánzsér (Sopron), Simontornya (Tolna), Szaplonca (Körös). Engel 2003: 59.

[164] Engel 1968: 352.

[165] Például Tállya 1410–1422, Nagykemlék 1419–1428, Szrebernik 1422–1430, Sziget 1461–1473 e, Pata 1461–1466. Engel 2003: 59.

[166] Például Boró/Mikola (Valkó), Berzétemonostora (Valkó), Kerekegyháza/Fellak (Arad), Mórichida (Győr), Sarád (Temes), Váradia (Arad).

[167] Kálniczky 1982: 70.

központját jelentő várak irányítását ellátó várnagyok általában az adott megyéből, sok esetben a rájuk bízott uradalom tartozékait jelentő települések egyikéről származtak. Így lett például Bébi Sebestyén és Domokos a Veszprém megyei Ugod,[168] Nyéki Balázs Csesznek,[169] Sólyagi János,[170] Miklós,[171] majd Benedek[172] a Tolna megyei Simontornya,[173] Szentmártoni Miklós pedig a Baranya megyei Siklós várnagya.[174] Ugyanakkor arra is találni példát, hogy a szűkebb pátriájukból, Valkó megyéből származó familiárisok egy-egy távolabbi állomáshelyen kaptak feladatot. A Temes megyei Berekszói László Cseszneken lett várnagy (1464),[175] a Valkó megyei származású Gabonyasi Pál pedig Simontornyán (1468).[176]

A család nem feltétlenül maga nevelte ki a legjobb embereket. Mintegy Ozorai Pipo örökségének tekinthető Némai Kolos Jeromos[177] személye, aki László egyik legjelentősebb szolgálattevője lett. Apja, Némai Kolos Jakab udvari ifjú, majd allovászmester volt (1379).[178] Jeromos 1424-ben viselte a szegedi várnagyságot,[179] október 16-án Ozoraival volt távol a déli végeken, és a szörényi vár javításában segédkezett. Erre hivatkozva nyert felmentést a husziták elleni hadjáratban való részvétel alól.[180] 1426 októberében Ozorai csongrádi alispánja és egyúttal szegedi várnagy volt Fedémesi Szobonyával együtt.[181] Ozorai 1426. december 27-én bekövetkezett halála után királyi familiárisként szerepel egy forrásban.[182] 1427. augusztus 16-án ott volt Zsigmond király orsovai táborában.[183] Nem sokkal ifjabb Miklós nádor halála előtt szegődhetett a Garai család szolgálatába, és a nádor halálát követően sem nézett új úr után. Némai Kolos Jeromos 1432-ben volt somlói[184] és 1437-től cseszneki várnagy.[185] Tekintettel arra, hogy 1432-ben László bátyja, legifjabb Miklós kapta meg Somló erősséget, elképzelhető, hogy néhány évvel később bekövetkező haláláig Jeromos őt szolgálta. Nem volt ritka, hogy egy-egy familiáris nem egyetlen személyt, hanem esetleg egy testvérpárt vagy családot szolgált.[186] Garai László hűtlenségben való elmarasztalása természetesen familiárishálózatát sem hagyja

[168] 1426. augusztus 28. – 1427. január 24. Engel 1996: I. 450; ZsO: XI. 557. sz.
[169] 1394. szeptember 4. Engel 1996: I. 294.
[170] 1447. május 5. – július 17. C. Tóth 2000: 66–68. sz; Szakály 1998: 46; Kálniczky 1982: 137.
[171] 1447. május 22. – december 18. C. Tóth 2000: 66–68. sz; Szakály 1998: 46.
[172] 1458–1459. MNL OL DL: 106 363, 106 564.
[173] MNL OL DL: 106 363.
[174] ZsO: V. 638. sz.
[175] Kálniczky 1982: 93.
[176] C. Tóth 2000: 88. sz.
[177] Engel 2001: Kolos rokonsága 2. tábla Kolos (némai).
[178] Károlyi: I. 476.
[179] ZsO: XI. 552. sz.
[180] ZsO: XI. 1160. sz; HO I. 317.
[181] 1427. október 21. ZsO: XIII. 1237. sz.
[182] 1427. szeptember 17. ZsO: XIV. 1017. sz.
[183] ZsO: XIV. 909. sz.
[184] Engel 1996: I. 415.
[185] Engel 1996: I. 294.
[186] Szekfű 1912: 63.

érintetlenül. Némai 1440 végén még bizonyosan kitartott László oldalán, aminek bizonyítéka, hogy Ulászló elkobozta tőle a Pest megyei Vác birtokot azzal az indoklással, hogy Némai korábban cinkostársaival együtt befészkelte magát a veszprémi várba, ahonnan kiindulva Székesfehérvár ellen ostromot kísérelt meg, mindeközben pedig jelentősen felprédálta a vidéket.[187] 1441. szeptember 9-én Ulászló király Szigliget adományozásával próbálta meg az oldalára állítani, de a vár elfoglalására nem került sor.[188] Miután Garai László visszatért az országba, és újra birtokba vehette várait, Némai újfent cseszneki várnagy lehetett.[189] 1447-ben jelen volt Buda átvételénél. 1452 és 1455 között pápai, majd pályája csúcsán 1457-ben budai várnagyként működött.[190]

Sokáig a Rozgonyiak kötelékében működött Fajszi Ányos Mihály, úgy tűnik, hogy idősebb István szolgálattevője volt. 1426-ban veszprémi alispán,[191] majd 1429 és 1431 között egyúttal veszprémi várnagy is volt.[192] Követte urát Temesbe is, ahol 1436-ban alispánja és várnagya lett.[193] 1439-ben és 1440-ben a királynéi udvar lovagjaként tűnt fel.[194] 1450-ben kapta vissza Rozgonyi György pozsonyi ispántól azt az 50 forintot, amelyet kölcsön formájában korábban rendelkezésére bocsátott.[195] A Rozgonyiakkal való kapcsolat tehát 1450 nyaráig kitapintható. Ennek okán gyanút kelt somlói várnagyként való néhány hónappal későbbi feltűnése.[196] Arra utalhatna ugyanis ez, hogy nem szereztek érvényt annak a megállapodásnak, miszerint Garai László visszakapja a belháborúban elvesztett Veszprém megyei erősségét. Az oklevél azonban egyértelműen azt mutatja, hogy Mihály már a nádor várnagyaként működött. Annak halálát követően pedig sokakhoz hasonlóan dominust váltott, és 1464-ben Újlaki Miklós vajda kiküldött embereként szerepelt egy peres ügyben.[197]

Kimutatható több olyan familiáris, akinek közelebbi, távolabbi családtagjai is a Garaiak szolgálatában maradtak. Van olyan család, ahonnan apa és fiú, esetleg több testvér egyszerre töltött be pozíciót. Például 1424-ben Bébi Domokos és Sebestyén együtt voltak Garai János ugodi officiálisai.[198] Domokos még két évtizeddel később is a család szolgálatában volt, akkor (1447) pápai várnagyként.[199] Vati László 1404 és 1425 között állt várnagyként a kőszegi uradalom élén,[200] innen a továbblépést a dévényi uradalom

[187] 1440. december 21. MNL OL DL: 13 601.
[188] Mészáros 2005: 329–330.
[189] Engel 1996: I. 294.
[190] Engel 1996: I. 288.
[191] ZsO: XIII. 135. sz.
[192] Engel 1996: I. 458.
[193] Engel 1996: I. 204.
[194] MNL OL DL: 102 085; FMH 2019: III. 62. sz. 129.
[195] MNL OL DL: 14 380.
[196] 1450. október 12. MNL OL DL: 44 581.
[197] MNL OL DL: 16 012.
[198] Engel 1996: I. 450. 1432-ben mindketten Garai Miklós nádor lovászai. MNL OL DL: 43 909.
[199] Süttő 2002: 34; Süttő 2003: I. 166.
[200] Engel 1996: I. 350.

jelentette,[201] amelyet 1428-ban két fiával, Miklóssal és Pokfussal együtt irányított.[202] Testvérük, Mihály 1452-ben már Hunyadi pozsonyi alispánjaként tevékenykedett.[203] Ahogyan azonban a politika élvonalát jelentő családok egyes ágai sem voltak feltétlenül egységes álláspontonon,[204] úgy a köznemesi családok egyes tagjai is szegődhettek más-más helyre. Szemléletes példa erre a Veszprém megyéből származó Jári Baróc család esete.[205] Tagjai közül legkorábban Jári Baróc Mihállyal találkozunk, aki 1418-ban Újlaki Imre baranyai alispánja volt.[206] Később éppen ő értesítette Garai Lászlót, hogy a király kinevezte macsói bánná.[207] 1436-ban már Garai Dezső és László baranyai alispánjaként működött.[208] 1441-ben Balázs fivérével és Némai Kolos Jeromossal együtt kapta (volna) meg Ulászlótól Szigliget várát, amely adomány Mészáros Orsolya szerint soha nem lépett érvénybe.[209] Később Újlaki Miklós szolgálatába szegődött, és várnagyaként irányította Újlakot (1438).[210] Éppen Garai László macsói báni kinevezésével párhuzamosan tűnik fel az ugodi vár élén Jári Baróc Balázs, Mihály fivére.[211] 1436-ban Balázs már Miklós nevű fiával együtt volt Dévény várnagya.[212] 1440. május 18-án ő volt Visegrád castellanusa.[213] Balázs Ambrus Jolah nevű fia 1460-ban Ugod várnagya volt.[214] Balázs másik fivére, István azonban a Rozgonyiak szolgálatában érvényesült. 1436-ban Rozgonyi Simon püspök veszprémi alispánjaként működött.[215] Hasonlóan a Jári Barócokhoz, a Gordovai Fáncsiak is különböző bárók szolgálatában építettek karriert. Amíg Frank a Garaiak cseszneki (1452),[216] addig István és Péter a Tallóciak szentgyörgyi (1445 k.),[217] János pedig a Marótiak velikei (1447) várnagya volt.[218]

[201] Engel 1996: I. 300.
[202] Vö. Engel 2001: Vati (Veszprém m.).
[203] Engel 1996: I. 169.
[204] Rozgonyiak a zavaros időkben Pálosfalvi 2003.
[205] Nemzedékrendjére és birtokaira Petrik 2016.
[206] Engel 1996: I. 104.
[207] Szerbia 1907: 132. sz.
[208] Engel 1996: I. 105.
[209] Az adománnyal Ulászlónak az volt a célja, hogy átpártoltassa V. László híveit: Mészáros 2005: 329–330.
[210] 1438. augusztus 10. Engel 1996: I. 452.
[211] Engel 1996: I. 450.
[212] Engel 1996: I. 300–301.
[213] Engel 1996: I. 461.
[214] Engel 1996: I. 450.
[215] Engel 1996: I. 233.
[216] Engel 1996: I. 294.
[217] Engel 1996: I. 426.
[218] Engel 1996: I. 456.

A szolgálat vége

A familiárisokat azonban nem lehetett visszatartani, ha távozni kívántak, hiszen sikeres karrierépítésük alapvető feltétele volt, hogy szabadon szegődhettek annak az dominusnak a szolgálatába, aki által kedvezőbb előmenetelt remélhettek. A szolgálati viszony megszüntetéséhez szükséges volt a felek kölcsönös beleegyezése, és a szolgálattevő elszámolással tartozott ura felé. Amennyiben tartozásait rendezte, minden további nélkül megkezdhette működését új urának környezetében.[219] A Garai család familiárispolitikáját vizsgálva megfigyelhető egy törés az 1440-es évek elején a belháborús helyzetben, amikor László egy időre birtokait vesztette, valamint az 1460-as években, hiszen László halálát követően többen szegődtek egy-egy, a politikai életben nagyobb súllyal rendelkező báró mellé, semmint megmaradtak volna az onnan kiszoruló Jób mellett. Példaként említhető a Hont megyei Palásti család esete.[220] Egyed 1406 és 1408 között nádori bírságbehajtó és szabolcsi alispán volt.[221] Palásti Pétert 1406-os oklevél Perényi Péter székely ispán és máramarosi ispán embereként említi, annak ellenére, hogy 1407–1408-ban többször kiküldött nádori emberként járt el.[222] Esete is bizonyítja, hogy nem minden kúriai alkalmazott volt a nádor familiárisa. Palásti István 1452-ben még Csesznek élén állt várnagyként,[223] ám 1472-ben már Újlaki Valkó megyei adószedőjeként szolgált.[224]

Tekintettel arra, hogy jelentős volt az átfedés a territoriális érdekeltségben, leginkább Újlaki Miklós famíliája volt az, ahol a Garaiak egykori szolgálattevői megtalálták számításaikat. Nem feltétlenül kellett megvárni a család fiági kihalását ahhoz, hogy többek elpártoljanak, és dominusváltásra adják a fejüket. Aranyáni Józsa János már 1445-ben Garai Lászlót szolgálta siklósi várnagyként.[225] Később az egyik Valkó megyei birtokközpont, Szentlőrinc várának élére került,[226] ahol Alexandra és Jób megbízható embereként tevékenykedett adatolhatóan legalább 1461 végéig. 1464 nyarán azonban már Újlaki Miklós macsói vicebánjaként és bodrogi alispánjaként tűnik elő forrásainkban.[227] Meglehetősen kalandosan alakult Lekcsei Sulyok György pályafutása.[228] Az 1430-as évek közepén még Garai László és Dezső baranyai,[229] majd tolnai alispánjaként találkozhatunk nevével.[230] A belháború idején, László távollétében Újlaki Miklóshoz

[219] Bónis 2003: 175–177.
[220] Engel 2001: Palásti (Alsópalásti, Hont m.).
[221] Engel 1996: I. 185.
[222] ZsO: II. 5562, 6490. sz.
[223] Engel 1996: I. 294.
[224] Kubinyi 1973: 30.
[225] Engel 1996: I. 410.
[226] MNL OL DL: 15 382, 15 383, 15 655.
[227] 1464. augusztus 20. Zichy: X. 316; Világi archontológia 1458–1526: II. 75.
[228] Engel 2001: Hánta nem.
[229] 1436. szeptember 9. Engel 1996: I. 105.
[230] 1437. augusztus 5. Engel 1996: I. 208.

szegődött, és 1442-ben annak nándorfehérvári várnagyaként szolgált.[231]1447-ben őt választotta Bács megye országgyűlési küldöttévé.[232] 1447 és 1450 között kimutatható Újlaki macsói vicebánjaként és bodrogi alispánjaként.[233] Évekkel később talán nem értett egyet Újlaki azon döntésével, hogy elfogadta Mátyás uralmát. Mindenesetre az 1460-as évek legelején Garai László özvegyének és fiának, Jóbnak cserögi várnagya volt,[234] majd az évtized végén újfent visszatérve Újlaki Miklóshoz macsói vicebánként fordul elő.[235] Nem zárható ki, hogy Újlaki szívén viselte 1459-ben elhunyt szövetségese, Garai László fiának és özvegyének (leendő vejének és nászasszonyának) sorsát. Gondoskodásának jeléül pedig támogatójuknak ajánlhatta megbízható emberét, Lekcseit, aki megvárva Jób nagykorúvá válását visszatért eredeti urához.[236] Megfogalmazódott a kétely, hogy esetleg nem keverednek-e össze életpályájának állomásai azonos nevű fiának adataival, de a birtokörökléssel kapcsolatos iratok András nevű testvérének említésével egyértelművé teszik, hogy idősebb Lekcsei György személyéről van szó. 1464-ben még a cseszneki vár élén állt várnagyként Berekszói László,[237] de 1471-ben már Újlaki Miklós macsói vicebánja,[238] ilyen minőségben pedig 1474-ben bodrogi alispánja volt.[239]

Belátható, hogy a familiárisi kapcsolatok fenntartását nem kizárólag a lojalitás, hanem legalább ennyire a politikai helyzethez igazodó racionális döntések is alakították.

*

Tanulmányomban áttekintettem, hogy a Garai család nádori ágának tagjai milyen tisztségeket viseltek, és azokhoz mely területek kormányzásának kötelezettsége tartozott. Összefoglaltam, hogy milyen tényezők motiválhatták a nemeseket arra, hogy a család szolgálatába álljanak. Néhány példa azt mutatja, hogy egyesek számára a legszorosabb értelemben vett túlélési stratégia volt a család védelme alá helyezkedni. Kubinyi András kategorizációja mentén tárgyaltam az udvartartás, a közigazgatás és a birtokigazgatás területéről fellelt szolgálattevőket a teljesség igénye nélkül. Sajnálatos módon a főúri udvartartás a leginkább forrásszegény kategória. Az alispánokat és a honorvárak várnagyait generációnként tekintettem át. Jellemzően az adott megye köznemeseiből kerültek ki a nevezett tisztségviselők. Kivételt képezett ezalól az a rendkívüli kormányzati szituáció, amikor Zsigmond hatalmának megszilárdítása érdekében 1406 és 1409 között ifjabb Miklós nádor kezében összpontosult 9 északi vármegye, benne pedig 11 vár kormányzata. A feladat megoldása csak kipróbált és a saját magánuradalmak

[231] 1442. december 17. Engel 1996: I. 374.
[232] Engel 1996: I. 523.
[233] 1447. december 11. – 1450. március 23. Engel 1996: I. 117.
[234] MNL OL DL: 88 364, 15 895.
[235] 1469. december 14. MNL OL DF 252 613, 1470. augusztus 23. MNL OL DL: 17 057.
[236] 1469. december 14. MNL OL DF 252 613. 7. dia, 1470. augusztus 23. MNL OL DL: 17 057.
[237] 1464. február 24. MNL OL DL: 15 916, Kálniczky 1982: 93.
[238] 1471. február 14. MNL OL DL: 17 162.
[239] 1474. augusztus 29. MNL OL DL: 88 563, Világi Archontológia 1458–1526: II. 76.

közeléből származó familiárisok „bevetésével" volt kivitelezhető, többen éppen a sikeres teljesítést követően jutottak valamelyik Garai-uradalom élére. Magánuradalmak irányítása tekintetében elmondható, hogy minden megyében volt néhány család, ahol apa és fia vagy több fivér egyszerre kötelezte el magát a Garaiak mellett. Ami a szolgálat lezárását illeti, a legnagyobb arányú távozásra az 1440-es évek eleji belháború és Garai László halála után került sor. Újlaki Miklós volt az, aki „humánerőforrás" tekintetében a legtöbbet profitált a család válságaiból, majd kihalásából.

A familiárisi hálózat elemzése a későbbiekben bővíthető a territoriális hatalom birtokszintű elemzésével, a köznemesi családok famílián belüli házasságpolitikájának vizsgálatával, illetve az egyes karrierek hosszú kifutásának kutatásával, hiszen a Garaiak szolgálatában tűntek fel olyan családok a 15. században, akik a kora újkorban országos jelentőségre tettek szert (pl. Lekcsei Sulyok).

Források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)
DL Diplomatikai Levéltár

AO = Kristó Gyula – Almási Tibor – Blazovich László – Géczi Lajos – B. Halász Éva – Kordé Zoltán – Kőfalvi Tamás – Makk Ferenc – Piti Ferenc – Rábai Krisztina – Sebők Ferenc – Szőcs Tibor – Teiszler Éva – Tóth Ildikó (szerk.): *Anjou-kori Oklevéltár*. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. Szeged–Budapest, 1990–.

C. Tóth Norbert 2000: *Oklevelek Simontornya középkori történetéhez (1264–1543)*. Levéltári Közlemények 71. 93–127.

FMH 2019 = Novák Ádám (szerk.): *Fontes Memoriae Hungariae III. Varsóban őrzött magyar vonatkozású oklevelek (1439–1489)* Debrecen, 2019.

Házi Jenő (szerk.): *Sopron szabad királyi város története I–II*. Sopron, 1921–1943.

HO = (szerk.): *Hazai Okmánytár*. Codex diplomaticus patrius I–VIII. Győr–Budapest, 1865–1891.

Károlyi 1882: Géresi Kálmán (szerk.): *A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára*. I. Budapest.

Szakály Ferenc 1998: *Ami Tolna vármegye középkori okleveleiből megmaradt 1314–1525*. Szekszárd.

Szerbia 1907: Thallóczy Lajos – Áldásy Antal (szerk.): *Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526*. Budapest.

Teleki: Teleki József (szerk.): *Hunyadiak kora Magyarországon. Oklevéltár*. X–XII. Pest, 1853–1857.

Zichy: Nagy Imre – Nagy Iván – Kammerer Ernő – Lukcsics Pál – Véghely Dezső (szerk.): *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára I–XII*. Pest–Budapest, 1871–1931.

ZsO = Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Mikó Gábor, Lakatos Bálint (szerk.): *Zsigmondkori Oklevéltár*. Magyar Országos Levéltár kiadványai, Forráskiadványok, Budapest, 1951–.

Hivatkozott irodalom

Bónis György 1963: A kúriai irodák munkája a XIV. és XV. században. *Levéltári Közlemények* (34.) 2. 197–246.

Bónis György 2003: *Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban*. Budapest.

Borsa Iván 1979: A szenyéri uradalom Mohács előtti oklevelei (Második, befejező közlemény) *Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv 10*. Kaposvár. 59–150.

Csánki Dezső 1894: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában II*. Budapest.

Csoma József 1902: A Dorozsma és Becse-Gergely nemzetség címere. *Turul* (20.) 1. 9–10.

Engel Pál 1968: A magyar világi nagybirtok megoszlása a XV. században. *Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 4.* Budapest. 337–358.

Engel Pál 1985: Nagy Lajos bárói. *Történelmi Szemle* (28.) 3. 393–413.

Engel Pál 1996: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457.* I–II. História Könyvtár. Kronológiák, Adattárak 5. Budapest.

Engel Pál 2001: Középkori magyar genealógia. In: Engel Pál: *Magyar középkori adattár* (CD-ROM). Budapest.

Engel Pál 2003: Gyurgyák János – Pótó János – Csukovits Enikő (szerk.): Engel Pál: *Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Millenniumi Magyar Történelem – Historikusok. Budapest.

Gyöngyössy Márton 2016: Egy kora újkori katalán éremlelet középkori magyar aranyforintjai nyomában. Numizmatikai, prozopográfiai, genealógiai és gazdaságtörténeti elemzés. *Turul* (89.) 2. 54–68.

Horváth Richárd 2010: Pápától a pápáig. (Garai–Szapolyai várbirtok változások Veszprém megyében a Mátyás-korban) In: Hermann István – Karlinszky Balázs (szerk.): *Megyetörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére*. Veszprém. 345–368.

Horváth Richárd 2024: *A DL 18 145. sz. alatti oklevél latin nyelvű átírása*. Kézirat. Budapest.

Kálniczky László 1982: Várnagyok és várkapitányok a Hunyadiak korában. *Tudományos Diákköri Füzetek*. Budapest. 65–164.
Kisbán Emil 1938: *A magyar pálosrend története I. (1225–1711)* Budapest.
Kronológia 2023: Weisz Boglárka (főszerk.): *A középkori Magyar Királyság történeti kronológiája 997–1526*. I–II. Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak. Budapest.
Kubinyi András 1973: A kaposújvári uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában. (Adatok a XV. századi feudális nagybirtok hatalmi politikájához.) *Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv* 4. Kaposvár. 3–44.
Kubinyi András 2008: A Szapolyaiak és familiárisaik (szervitoraik). *Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica* (13.) 3. 227–265.
Mészáros Orsolya 2005: Szigliget várának története a középkorban. *Fons* (12.) 3. 299–377.
Mészáros Orsolya 2009: A késő középkori Visegrád város története és helyrajza. Visegrád.
Neumann Tibor 2007: *A Korlátköviek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a XV-XVI. században*. A Győri Egyházmegye Levéltár kiadványai. Források, feldolgozások 5. Győr.
Pálosfalvi Tamás 2003: A Rozgonyiak és a polgárháború. *Századok* (137.) 4. 897–928.
Pálosfalvi Tamás 2010: A Szencsei és Pekri családok a 15. században és a 16. század első harmadában. *Turul* (83.) 3. 65–78.
Petrik Iván 2016: A Jári atyafiság nemzedékrendje és birtokai a középkorban. *Acta Papensia* (16.) 1–2. 3–28.
Pettkó Béla 1901: Kapisztrán János levelezése a magyarokkal. *Magyar Történelmi Tár* 4. sorozat 2. kötet. 161–222.
Süttő Szilárd 2002: Adalékok a 14-15. századi magyar világi archontológiához, különösen az 1384–1387. évekhez. *Levéltári Szemle* (52.) 4. 28–39.
Süttő Szilárd 2003: *Az Anjou Magyarország alkonya I–II. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával*. Szeged.
Szaszkó 2013a: A Szeri Pósafi család. Egy alföldi előkelő család története a 14–15. században. Doktori értekezés. Budapest.
Szaszkó 2013b: Adalékok Krassó megye történetéhez. Krassó megye archontológiája (1319–1439). *Turul* (86.) 2. 60–65.
Szekfű Gyula 1912: Serviensek és familiárisok: vázlat a középkori magyar alkotmány– és közigazgatástörténet köréből. Értekezések a történeti tudományok köréből (23.) 3. Budapest.
Szőcs Tibor 2014: *A nádori intézmény korai története*. Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 5. Budapest.
C. Tóth Norbert 2008: *Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban*. Nyíregyháza.
C. Tóth Norbert 2017: Egy főúri udvar a késő középkori Magyarországon: az ecsedi Bátoriak. *A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve* 59. 113–134.
Világi Archontológia: C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás – W. Kovács András (szerk.): *Magyarország világi archontológiája 1458–1526*. II. Megyék. Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak. Budapest.